

als ver boven de middelmaat uitstekend. Hij is teleurgesteld omdat zijns inziens het werk geen opmaat voor Piersons latere werk vormt. Met name ook de drukfouten en 'zeer middelmatige latiniteit' storen hem, maar ook dat de auteur zijn kennis put uit secundaire bronnen, en dat het onderwerp te breed is voor de paar maanden die hij aan de studie kon wijden.⁹⁶ Wij delen deze kritiek ten dele. Als dogmen-historische verhandeling stelt het werk inderdaad teleur, maar de spanning tussen realisme en nominalisme die Pierson behandelt, is de spanning die zijn verdere denken diepgaand bepaalt. Inzoverre vormt het boek wel degelijk een opmaat voor zijn verdere werk. Later is Pierson tweemaal expliciet teruggekomen op de thematiek, eenmaal dogmen-historisch, de tweede maal wijsgerig. De schets van die studies is in de dissertatie gegeven en wat betreft thematiek, niet wat betreft de diepte waarmee hij die uitwerkt, is er continuïteit tussen de jonge en de latere Pierson.⁹⁷

Het proefschrift, *De realismo et nominalismo*,⁹⁸ handelt, zoals gezegd, over de verhouding tussen het scholastisch realisme en nominalisme. Het eerste denkt vanuit algemene begrippen, het tweede vanuit de enkele feiten. Pierson vergelijkt de ontwikkeling van het realisme naar het nominalisme in de scholastiek met de wending van de bespiegelende wijsbegeerte naar de empirische zoals die in zijn eigen tijd en denken optrad. Hij bepleit een conceptualisme, dat het algemene als begrip erkent, maar het niet méér realiteit toekent dan als concept dat nooit van de waarneembare dingen los staat.⁹⁹ De spanning tussen de beide polen van realisme en nominalisme blijft dus bestaan: twee luide stemmen in zijn eigen gemoed. Later laat hij de termen conceptualisme en realisme los en kiest hij voor agnosticisme of abstentionisme en hangt hij een estheticisme aan: hij weet niet of de algemene begrippen een werkelijkheid vertegenwoordigen en zo ja welke,¹⁰⁰ doch in de kunst wenkt een vermoeden van het algemene en ideale. De span-

ning tussen dit agnosticisme en estheticisme maakt weemoedig. Doch zover is het nog niet als Pierson promoveert. Wij hoeven ons in dit artikel evenwel niet meer met dat vervolg bezig te houden.

De studietijd is een beslissend intermezzo, waarin twijfel wordt gezaaid, maar het geloof nog niet wijkt. Er klinken twee luide stemmen in zijn gemoed.

Op 20 februari schrijft Pierson 'voor de aardigheid' nog een keer zijn 'Lief Bruidje'.¹⁰¹ Op 23 februari trouwt Allard Pierson met Pauline Gildemeester. Het huwelijk wordt bevestigd in de Amsterdamse Oude Kerk. Nog diezelfde maand doet hij in Leuven zijn intrede als predikant. De studietijd is voorbij.

Noten

- 1 Réveil 17, B17, 12 februari 1851.
- 2 De biografen van Allard Pierson besteden ook aandacht aan zijn studententijd, van 1849 tot 1854. Zij beschrijven die periode echter vooral, hoewel niet uitsluitend, vanuit het retrospectief vanwaaruit Pierson er zelf op terugkeek. Het beeld van de student wordt bepaald door de herinnering aan de studententijd. Naber laat in zijn biografie, die 99 jaar geleden verscheen, een oude studievriend aan het woord, en citeert Allard Pierson zelf als hij later over zijn studietijd en leermeesters spreekt. S.A. Naber, *Allard Pierson herdacht*, Haarlem 1897, 20-33. Wel refereert Naber ook aan het voorwoord bij Piersons dissertatie en aan zijn 'Recensie van 'Die Christliche Dogmatik' van Dr. H. Martensen' in *Jaarboeken voor wetenschappelijke theologie*, Dl. 11 (1853). Boersema – zijn boek verscheen in 1924 – refereert eveneens aan latere geschriften, maar citeert ook enkele belangrijke passages uit contemporaine brieven aan zijn ouders. Ook Boersema verwijst naar de eerste artikelen van de student Pierson, naar zijn poëtische bijdragen in de *Utrechtse Studenten Almanak* en naar de dissertatie die zijn studietijd afsloot. In die brieven vindt hij de reflectie van latere dagen terug. K.H. Boersema, *Allard Pierson. Eene Cultuur-Historische*